

જ્ય પરમાત્મા

સર્વેશપ્રતિબિમ્બં યો ગુરુર્મે વર્તતે મહાન્ ।
વિતતાર નિજંપુણ્ય શિષ્યક્ષેમાય મંગલઃ ॥
અક્ષરબ્રહ્મણિ સ્વીયં અર્ધપુણ્યં સમર્પિતમ્ ।
પરમાયાં ગતાવર્ધ યેન વલ્લભ મે નમઃ ॥

જે સર્વેશ-પરમાત્માના પ્રતિબિંબરૂપ મંગલસ્વરૂપ છે,
જેમણે શિષ્યોના કલ્યાણ માટે પોતાનું અડધું પુણ્ય અક્ષર-
બ્રહ્મમાં અને અડધું પુણ્ય પરમગતિમાં સમર્પ્યું છે તે સદ્ગુરુ
વલ્લભને મારા પ્રણામ હો.

જ્ઞાન-ભક્તિ-ધ્યાનયુક્તં મોક્ષધર્મ પ્રદેષ્ટિ યઃ ।
ભક્તૈ ર્યો નવધા ભક્તિં વિધાપયતિ નિર્મલામ્ ॥
સમર્પણસ્ય માર્ગો યઃ સમારોહયતે નિજાન્ ।
રમુજીલાલમમલં તં ગુરું સર્વદા નુમઃ ॥

જેઓ જ્ઞાન, ભક્તિ અને ધ્યાનના મિશ્રણરૂપ મોક્ષધર્મ-
નો ઉપદેશ કરે છે, ભક્તો દ્વારા નિર્મલ એવી નવધા ભક્તિ
કરાવે છે, પોતાનાઓને જે (આત્મ) સમર્પણને માર્ગે ચઢાવે છે તે
નિર્મલ એવા શ્રી રમુજીલાલ ગુરુને અમો હંમેશાં પ્રણામ કરીએ
છીએ.

(ગતાંગથી ચાલુ...)

દ્રષ્ટાંત-૧

એક વખત બ્રહ્માનંદજી સ્વામી હોડીમાં બેસીને બીજે બંદરે જતા હતા. આ હોડીમાં બીજા પણ ઉતારુઓ હતા. તેઓની બાજુમાં એક દુષ્ટ મનોવૃત્તિવાળો માણસ બેઠો હતો. જેવી હોડી ઉપડી કે પરમહંસજી પ્રભુના ધ્યાનમાં લીન થયા.

બાજુમાં બેઠેલો દુષ્ટ માણસ સ્વામીજીને ધક્કા મારવા લાગ્યો પણ સ્વામીજી કશું બોલ્યા નહિ, કારણ કે સ્વામીજી શાંતિની મૂર્તિ હતા. હવે દુષ્ટ માણસ તેમને ચીમટી ભરવા લાગ્યો પણ સ્વામીજી પ્રભુસ્મરણ કરી રહ્યા હતા. કશો બનાવ બન્યોજ ન હોય એવો દેખાવ સ્વામીજીએ ધારણ કર્યો. હવે તે દુષ્ટ તેમના માથામાં ટકોરા મારવા લાગ્યો, છતાં સ્વામીજી એક શબ્દ પણ બોલ્યા નહિ.

સ્વામીજીએ મનમાં વિચાર્યું કે :- ભલેને શરીર એના પ્રારબ્ધાનુસાર દુઃખ ભોગવે અને ક્ષણભંગુર દેહનું ગમે તે થાય તેની ચિંતા તેમને ન હતી. આખરે તે દુષ્ટ માણસ છરીથી તેમના શરીર પર નાના નાના ઘા પાડવા માંડ્યો છતાં સ્વામીજી ચૂપ બેસી રહ્યા.

એટલામાં આકાશવાણી થઈ કે :- સ્વામીજી સિવાય આખી હોડી પાણીમાં ડૂબી જાવ. આ અવાજ સાંભળતા સ્વામીજીએ ઊભા થઈ પ્રભુની સ્તુતિ કરતાં કહ્યું કે :- હે અનાથના નાથ ! હે દયાના સાગર ! ક્ષમા કરો ! ક્ષમા કરો ! શું હું એટલો બધો પાપી છું કે મારે કારણે આખી હોડી ડૂબી જાય ?

ત્યારે બીજી આકાશવાણી થઈ કે :- જે દુષ્ટ સ્વામીજીને હેરાન કર્યા છે તે વ્યક્તિ પાણીમાં પડો. સ્વામીજીએ પ્રભુને સંબોધીને કહ્યું કે :- હે પ્રભુ ! ક્ષમા કરો ! શું હું એટલો બધો પાપી છું કે મારી પાસે બેઠેલો માણસ પાણીમાં પડે ? માટે પ્રભુ દયા કરો !

ત્યારે પ્રભુએ આકાશવાણી દ્વારે પૂછ્યું કે :- હે સ્વામી ! તમારી શું ઈચ્છા છે ? ત્યારે સ્વામીજીએ કહ્યું : હે પ્રભુ ! આપ જે દુષ્ટ મનોવૃત્તિના માણસથી ક્રોધાયમાન થયા છો તેના હૃદયમાંથી સર્વદુષ્ટ મનોવૃત્તિઓને બહાર કાઢી પાણીમાં ફેંકી દો. આકાશવાણી થઈ કે : તથાસ્તુ !!!

પ્રભુની કૃપાથી અને સ્વામીજીની ક્ષમા અને દયાથી દુષ્ટ માણસનું અંતઃકરણ તરતજ પવિત્ર બની ગયું. આ બનાવ જોઈને હોડીમાં બેઠેલા સર્વ માણસોએ સ્વામીજીને દંડવત્ નમસ્કાર કર્યા અને ગદ્ગદ્ કંઠે કહ્યું કે :- ખરેખર, આપશ્રી ક્ષમાની સાક્ષાત મૂર્તિ છો. દુષ્ટ માણસ ભારે પશ્ચાતાપ કરવા લાગ્યો અને સ્વામીજીના ચરણોમાં આળોટવા મંડ્યો.

દ્રષ્ટાંત-૨

મહાકવિ જયદેવ પ્રભુના અનન્ય ભક્ત હતા. તેઓએ “ગીત-ગોવિંદ” નામનો અદ્ભુત ગ્રંથ લખ્યો છે. એક વખત તેઓ તીર્થયાત્રા કરવા પોતાના મકાનેથી નીકળ્યા. રસ્તામાં બીજા દેશની રાજધાનીમાં આવી પહોંચ્યા. તે દેશના રાજાએ તેમને બહુ માન આપ્યું અને સાથે સાથે અઢળક દ્રવ્ય પણ આપ્યું. તે દેશના ડાકુઓને આ વાતની ખબર પડી. ડાકુઓ જયદેવ પાસેથી દ્રવ્ય પડાવી લેવાના હેતુથી તેની સાથે તીર્થ યાત્રા કરવા નીકળ્યા.

રસ્તામાં એકાંત સ્થળ પર પહોંચતાની સાથે ડાકુઓએ જયદેવ પર આક્રમણ કર્યું, તેમના હાથ-પગ કાપી નાંખી એક કુવામાં તેમને નાંખી દીધા અને તેમનું સર્વ દ્રવ્ય લઈ લીધું.

ઈશ્વરકૃપાથી કુવામાં પાણી ન હતું. જેવી જયદેવનાં શરીરમાં ચેતના આવી કે તરત જ પ્રભુની સ્તુતિ કરવા મંડી પડ્યા. આ રસ્તેથી રાજા લક્ષ્મણસેનની સવારી નીકળી. પ્રભુની સ્તુતિનો અવાજ તેમના કાન પર પડ્યો એટલે તરતજ આજુબાજુ તપાસ કરાવતાં જયદેવજી કુવામાં દેખાયા. રાજાની આજ્ઞાથી તેમને કુવામાંથી બહાર કાઢવામાં આવ્યા. તેમની પ્રચંડ વિદ્વતા અને પ્રભુભક્તિના ઓજસથી રાજા પર ભારે પ્રભાવ પડ્યો અને તેમને રાજના વડા પ્રધાન બનાવવામાં આવ્યા.

રાજાએ હાથ-પગ કપાઈ જવાનું કારણ પૂછ્યું, પણ જયદેવજીએ કશો જવાબ આપ્યો નહિ. એકવાર રાજમહેલમાં ઉત્સવ હતો. તે ઉત્સવમાં બહુ અધિક ભિક્ષુક, સાધુ તથા બ્રાહ્મણ ભોજન કરવા આવ્યા હતા. આ ઉત્સવમાં જે ડાકુઓએ જયદેવજીના હાથ-પગ કાપી નાંખ્યા હતા, તેઓ પણ સાધુના વેશમાં આવ્યા હતા.

જયદેવજીએ રાજાને કહ્યું કે :- મારા મિત્રો પણ ઉત્સવમાં આવ્યા છે. માટે તમારી શક્તિ અનુસાર તેઓને દ્રવ્ય અર્પણ કરો. રાજાએ ડાકુઓને પોતાની પાસે બોલાવ્યા. ડાકુઓ મનમાં સમજી ગયા કે આજે આપણો પ્રાણ નહિ બચે. પરંતુ રાજાએ તેઓનો ભારે સત્કાર કર્યો એ અઢળક દ્રવ્ય અર્પણ કર્યું. સાથે સાથે તેઓને માટે રાજસેવકો પણ આપ્યા કે જેથી તેઓ સહિસલામત પોતાને મકાને પહોંચે.

રસ્તામાં રાજસેવકોએ ડાકુઓને પૂછ્યું કે :- જયદેવજીની સાથે તમારો શું સંબંધ છે? ડાકુઓ બોલ્યા કે :- અમો બધા એક રાજ્યમાં કર્મચારી હતા. તમારે ત્યાં જેમ આજે

ઉત્સવ હતો તેમત્યાંની રાજધાનીમાં પણ ઉત્સવ હતો, પરંતુ જયદેવજીએ રાજમાં કુકર્મ કરવાથી રાજાએ પ્રાણદંડની આજ્ઞા કરી હતી. પણ અમોને દયા આવવાથી જયદેવજીના હાથ-પગ કાપી નાંખી જીવતા છોડ્યા હતા. તેઓનો ભેદ અમો ન ખોલી દઈએ કરીને અમોને અઢળક સન્માન અને દ્રવ્ય અપાવ્યું છે.

જો કે દયાળુ જયદેવજીએ ડાકુઓને સાચી ક્ષમા આપી હતી પણ તેઓ જીવું બોલ્યા એટલું જ નહિ પણ જયદેવજી પર ખોટા આક્ષેપો મૂક્યા, કદાચ કર્મચારીઓએ ડાકુઓની વાત સાચી માની હોય અને તેઓના મનમાં જયદેવજી માટે ઘૃણા ઉત્પન્ન થઈ પણ હોય. પરંતુ જગપતિ શ્રીવિશ્વેશ્વર-નારાયણ પ્રભુને ત્યાં દેર છે પણ અંધેર નથી. સૃષ્ટિકર્તાથી ડાકુઓના પાપ સહન ન થયા. તેજ વેળા પૃથ્વી ફાટી અને બધા ડાકુઓ તેમાં સમાઈ ગયા. રાજસેવકો સત્યવાન હતા. તેઓને કોઈપણ જાતની ઈજા થઈ નહિ. રાજસેવકોએ ધન પાછું લાવી રાજાને આપ્યું અને બનેલો બનાવ જાહેર કર્યો. આ સમાચાર જયદેવજીને મળ્યા. આ બનાવથી તેઓ બહુ દુઃખી થયા.

આ તકનો લાભ લઈ, જયદેવજીએ સાચી વાત રાજાને કહી દીધી અને બોલ્યા કે :- હું એમધારતો હતો કે પૈસા મળવાથી તેઓનું દરિદ્ર દૂર થશે. તેઓ ધનના લોભને અંગે અત્યંત પાપ કરતા હતા. તેઓને ધન પ્રાપ્ત થવાથી પાપ કરતાં અટકે એમધારીને તેઓને ધન અર્પણ કરવા વિનંતી કરી હતી. કિંતુ હું એવો અભાગી છું કે મારે કારણે તેઓના પ્રાણ ગયા. ભગવાન નારાયણ તેઓને ક્ષમા કરે અને તેઓની સદ્ગતિ થાય, એવું હું ઈચ્છું છું. આ શબ્દો બોલતાંની સાથે તરતજ જયદેવજીના હાથ-પગ પહેલાંની માફક થઈ ગયા.

આવી ક્ષમા કોણ આપી શકે ? જેણે પ્રભુના પ્રતિબિંબરૂપે યા મહાવિભૂતિરૂપે અવતાર લીધો હોય, તેજ આવી ક્ષમા અને શાંતિ ધારણ કરી શકે છે અને આપી શકે છે. પ્રભુ ક્ષમા અને શાંતિનું સ્વરૂપ છે અને તેની પ્રાપ્તિ પણ કેવળ ક્ષમા અને શાંતિ ધારણ કરવાથી જ થાય છે. એટલા માટે ક્ષમા એ સનાતન ધર્મનું ઉત્તમલક્ષણ મનાય છે.

નિર્બળ બનીને કોઈનો માર ખાવો તેને કેટલાક ક્ષમા કહે છે, પરંતુ તે અયોગ્ય છે. નિર્માલ્યની ક્ષમા એક બેવકુફી છે, પરંતુ તાકાતવાન બહાદુરની ક્ષમા તેજ ક્ષમા છે. જેમકોઈ બળવાન ગર્વાધ મનુષ્ય કોઈને મારવા આવે ત્યારે એક લાકડી ખાધા પછી બીજી

લાકડી ખાવા તત્પર થવું અને એક ગાલ પર તમાચો ખાધા પછી બીજા ગાલ પર તમાચો ખાવા મોઢું ધરવું, તે નિર્માલ્યની ક્ષમા છે. કોઈપણ મારનાર કે ગાળ ભાંડનાર ઉપર જે મનુષ્યને કોઈપણ સંજોગોમાં લેશ પણ ઉદ્વિગ્નતા, ક્રોધ કે આવેશ ન આવે, તે સાધુપુરુષોની ક્ષમા છે. પરંતુ સંસારી મનુષ્યો માટે તો એવી ક્ષમા છે કે :- વિના અપરાધે મારવા આવનારનો હાથ પકડવો લાકડી યા હથિયારો પૂર્ણ તાકાતથી ઝૂંટવી લેવા અને તે પણ એવી પ્રબળ તાકાતથી ઝૂંટવી લેવા કે તે મારવા આવનારને ભાન થાય કે હું જેને મારવા જાઉં છું તે જો ધારે તો મને સખત માર મારવા શક્તિમાન છે; એટલું જ નહિ પણ જો તે મને મારશે તો મારા હાડકે હાડકાં તોડી નાંખશે તેવો તેને ભય વ્યાપે, કે જેથી તે ફરી હાથ ઉઠાવવાની હિંમત કરી શકે નહિ.

પ્રાચીન સમયના વીર-ધીર પુરુષો આવી અપૂર્વ તાકાત બતાવીને તાકાતનો પરિચય આપીને ક્ષમા આપતા.

ક્ષમાનો અર્થ મારવા આવનાર સમક્ષ હાથ જોડીને ઊભા રહેવાનો નથી પણ પોતાની આંખથી, પોતાના અવાજથી, પોતાની નિડરતાથી અને પોતાના આત્મવિશ્વાસથી મારવા આવનારને નિસ્તેજ કરી નાંખવો; કેમકે મારવા આવનાર કાંઈ માંથુ મૂકીને તથા જીવવાની આશા-મમતા છોડીને અને મરણ આદરીને મારવા આવતો નથી, પરંતુ નિર્માલ્યતા કે કાયરતા ઉપર પોતાનો પ્રભાવ, સિક્કો જમાવવા માટે આવે છે. પરંતુ જે નિડર મનુષ્ય છે તેજ સાચું ધૈર્ય ધારણ કરે છે અને તેજ વીરપુરુષને છાજે તેવી ક્ષમા આપી શકે છે. તે સિવાય કાયર મનુષ્યો પોતાની કાયરતા છુપાવવા ક્ષમા શબ્દનો પ્રયોગ કરે છે, પરંતુ તે સાચી ક્ષમા નથી.

સંત તુલસીદાસ અને શ્રીગુરુદેવ કબીરજીએ ક્ષમા બાબત કહ્યું છે કે :-

સાખીઓ

જ્ઞાન ગરીબી ઈસ ભજન, કોમલ વચન અદોષ;
તુલસી કબહું ન છોડીએ, ક્ષમા શીલ સંતોષ.
સદા કૃપાલ દુઃખ પરહરણ, વૈરભાવ નહિ હોય;
ક્ષમા જ્ઞાન સત ભાસીયે, હિંસા રહિત જો સોય.
ચતુર વિવેકી ધીરમત, ક્ષમાવંત બુદ્ધિવાન;
આજ્ઞાવાન પરમાર્થ રત, મુદિત પ્રકૃલ્લિત જાન.

હવે ક્ષમાના વિષય પર ધર્મશાસ્ત્રોએ જે કહ્યું છે, તે તમે સાંભળો

ક્ષમા ધર્મ : ક્ષમા યજ્ઞઃ ક્ષમા વેદાઃ ક્ષમા શ્રુતમ્ ।
ય એતદેવં જાનાતિ સ સર્વ ક્ષન્તુમર્હતિ ॥
ક્ષમા બ્રહ્મ ક્ષમા સત્યં ક્ષમા ભૂતકચ ભાવિ ય ।
ક્ષમા તપઃ ક્ષમા શૌચં ક્ષમયેદં ધૃતં જગત ॥
અતિ યજ્ઞવિદાં લોકાન્ ક્ષમિણઃ પ્રાપ્નુવન્તિ ય ।
અતિ બ્રહ્મવિદાં લોકાનતિ યાપિ તપસ્વિનામ્ ।
અન્યે વૈ યજ્ઞુષાં લોકાઃ કર્મિણામપરે તથા ।
ક્ષમાવતાં બ્રહ્મલોકે લોકાઃ પરમપૂજિતાઃ ॥
ક્ષમા તેજસ્વિનાં તેજઃ ક્ષમા બ્રહ્મ તપસ્વિનામ્ ।
ક્ષમા સત્યં સત્યવંતા ક્ષમા યજ્ઞઃ ક્ષમા શમઃ ॥
તાં ક્ષમાં તાદર્શીં કૃષ્ણે કથમસ્મદ્વિધસ્ત્ય જેત્ ।
યસ્યાં બ્રહ્મ ય સત્યં ય યજ્ઞા લોકાશ્ચ ધિષ્ટિતાઃ ॥

(મહાભારત વન ૨૮/૩૬ થી ૪૧)

ક્ષમા ધર્મ છે, ક્ષમા યજ્ઞ છે, ક્ષમા વેદ છે, ક્ષમા સ્વાધ્યાય છે. જે મનુષ્ય ક્ષમાના આ સર્વોત્કૃષ્ટ સ્વરૂપને જાણે છે તે સર્વ કાંઈ ક્ષમા કરી શકે છે. ક્ષમા બ્રહ્મ છે, ક્ષમા સત્ય છે અને ક્ષમાજ ભૂત-ભવિષ્ય છે. ક્ષમા તપ છે, ક્ષમા પવિત્રતા છે અને ક્ષમાએજ આ જગતને ધારણ કરી રાખ્યું છે. યાજ્ઞિકોને, વેદજ્ઞોને અને તપસ્વીઓને જે લોક મળે છે, તેનાથી પણ ઉપરનો લોક ક્ષમાવાનને મળે છે. યજ્ઞ કરવાવાળા અને કર્મ કરવાવાળાને અલગ અલગ લોક મળે છે પરંતુ ક્ષમાવાનને બ્રહ્મલોકથી પૂજિત શ્રેષ્ઠ લોક મળે છે. ક્ષમા તેજસ્વિઓનું તેજ છે, તપસ્વીઓનું બ્રહ્મ છે અને સત્યવાનોનું સત્ય છે. ક્ષમા જ લોકોપકાર અને ક્ષમા જ શાંતિ છે. હે દ્રૌપદી ! ક્ષમામાંજ બધા લોક, યજ્ઞ, સત્ય અને બ્રહ્મ પ્રતિષ્ઠિત છે. એવી ક્ષમાનો આપણે કેવી રીતે ત્યાગ કરી શકીએ ?

ક્ષમાવતામયં લોકઃ પરશ્ચૈવ ક્ષમાવતામ્ ।
ઈહિ સમ્માનમચ્છન્તિ પરત્ર ય શુભાં ગતિમ્ ॥
યેષાં મનુર્મનુષ્યાણાં ક્ષમયાભિહતઃ સદા ।
તેષાં પરતરે લોકાસ્તસ્માત્ક્ષાન્તિઃ પરા મતા ॥

(મહાભારત વન ૨૮/૪૩ થી ૪૪)

ક્ષમાવાન પુરુષોનોજ આ લોક તેમજ પરલોક છે. ક્ષમાવાન મનુષ્ય આ લોકમાં સન્માન અને પરલોકમાં શુભ ગતિ મેળવે છે. જે મનુષ્યનો ક્રોધ ક્ષમાથી સદા દબાયેલો રહે છે તેને ઉત્તમલોક મળે છે. એટલા માટે ક્ષમાને સર્વથી શ્રેષ્ઠ ગુણ માનેલો છે.

ક્ષમા વશીકૃતિલોકે ક્ષમયા કિં ન સાધ્યતે ।

શાન્તિખડ્ગઃ કરે यस્ય કિં કરિષ્યતિ દુર્જનઃ ॥

(મહાભારત ઉદ્યોગ ૩૩/૫૫)

આ જગતમાં ક્ષમા વશીકરણરૂપ છે. ભલા, ક્ષમાથી શું સિદ્ધ થતું નથી ? જેના હાથમાં શાંતિરૂપી તલવાર છે તેનું દુષ્ટ લોકો શું કરી લેશે ?

ક્ષમા ખડ્ગં કરે यस્ય દુર્જનઃ કિં કરિષ્યતિ

અતૃણે પતિતો વક્તિઃ સ્વયમેવો પશામ્યતિ ॥

ક્ષમારૂપી તલવાર જેના હાથમાં છે તેને દુર્જન (ખરાબ માણસ) શું કરી શકે એમ છે ? ઘાસરહિત પ્રદેશમાં પડેલો અગ્નિ એની મેળે જ બુઝાઈ જાય છે તેમક્ષમા કરવાથી દુર્જન પોતાની મેળે જ શાંત થઈ જાય છે.

“ક્ષમા વીરસ્ય ભૂષણમ્ ।”

ક્ષમા વીરપુરુષનું ભૂષણ (શોભા) છે.

૩. દમ- ઈન્દ્રિયનિગ્રહ-મનોનિગ્રહ:- જે મનુષ્યો મન અને ઈન્દ્રિયોને જીતે છે અર્થાત્ પોતાના તાબેદાર બનાવે છે, પરંતુ પોતે મન-ઈન્દ્રિયોને તાબેદાર બનતા નથી તેવા સાધકોને “મુનિ” માનેલા છે અને તેવા મુનિઓ સંકલ્પના ત્યાગ વડે મનને નિસ્તેજે બનાવે છે. મનનો સ્વભાવ ઈન્દ્રિયો તરફ દોરાવાનો અને ઈન્દ્રિયોનો સ્વભાવ વિષયો તરફ દોરાવાનો છે તે મનને મુનિઓ સ્વભાવરહિત બનાવે છે.

દમો દાનં યમો યસ્તુ પ્રોક્તસ્તત્ત્વાર્થદર્શિભિઃ ।

બ્રાહ્મણનાં વિશેષેણ દમો ધર્મઃ સનાતનઃ ॥

દમસ્તોજો વર્ધયતિ પાવિત્રો દમઉત્તમઃ ।

વિપાખ્યા તેન તેજસ્વી પુરુષો દમતો ભવેત્ ॥

યે કેચિન્નિયમા લોકે યે ચ ધર્માઃ શુભક્રિયાઃ ।

સર્વયજ્ઞફલ વાપિ દમસ્તેભ્યો વિશિષ્યતે ॥

ના દાનસ્ય ક્રિયાશુદ્ધિર્યથાવદ્દુપ લભ્યતે ।

તત્તો યજ્ઞસ્તાતો દાનં દમાદેવ પ્રવર્તતે ॥
 કિમરણ્યે ત્વદાન્તાસ્યાપિ કિમાશ્રમે ।
 યત્ર યત્ર વસોદ્દાન્તાસ્તાદરણ્યં મહાશ્રમઃ ॥
 શીલવૃત્તનિયુક્તસ્થ નિગૃહીતેન્દ્રિયસ્ય ચ ।
 આર્જવે વર્તમાનસ્ય આશ્રમૈઃ કિં પ્રયોજનમ્ ॥
 વનેડપિ દોષાઃ પ્રભવન્તિ રાગિણાં ગૃહેડપિ પડ્યેન્દ્રિયનિગ્રહસ્તપઃ ।
 અકુત્સિતે કર્મણિ યઃ પ્રવર્તતે નિવૃત્તરાગસ્ય ગૃહં તપોવનમ્ ॥
 એકાન્ત શીલસ્ય દઢવ્રતસ્ય સર્વેન્દ્રિયપ્રીતિનિવર્તકસ્ય ।
 અધ્યાત્મયોગે ગતમાનસસ્ય મોક્ષો ધ્રુવં નિત્યમહિંસકસ્ય ॥
 ન તત્કુર્યાદ્ધરિઃ સ્પૃષ્ટઃ સર્પો વાપ્યતિરોષિતઃ ।
 અરિર્વા નિત્યસંકુદ્ધો યથાડડત્મા દમવર્જિતઃ ॥
 (પદ્મ સૃષ્ટિ ૧૮/૩૧૧-૩૨૩)

દમ, દાન અને યમ, આ ત્રણ તત્ત્વદર્શી પુરુષોએ બતાવેલ ધર્મ છે. આમાં પણ ખાસ કરીને દમ(ઈન્દ્રિયનિગ્રહ) બ્રાહ્મણોનો સનાતન ધર્મ છે. દમ તેજને વધારે છે. દમ પરમ પવિત્ર અને ઉત્તમ છે. એટલા માટે દમથી પુરુષ પાપરહિત અને તેજસ્વી થાય છે. સંસારમાં જે કાંઈ નિયમ, ધર્મ, શુભકર્મ અથવા યજ્ઞોનાં ફળ છે તે સર્વ કરતાં દમનું મહત્ત્વ અધિક છે. દમ વિના દાનની યોગ્ય સિદ્ધિ થઈ શકતી નથી. એથી દમથીજ યજ્ઞ અને દાનની પ્રવૃત્તિ થાય છે. જેણે ઈન્દ્રિયોનું દમન કર્યું નથી તેને વનમાં રહેવાથી શું લાભ ? તથા જેણે મન અને ઈન્દ્રિયોનો સારી રીતે નિગ્રહ કર્યો છે તેને ઘર છોડીને કોઈ આશ્રમમાં રહેવાની શું જરૂર છે ? જિતેન્દ્રિય પુરુષ જ્યાં જ્યાં નિવાસ કરે છે તેને માટે તે તે સ્થાન વન અને મહાન આશ્રમ છે. જે ઉત્તમશીલ (ચારિત્ર્ય) અને આચરણમાં મગ્ન છે, જેણે પોતાની ઈન્દ્રિયોને વશ કરેલી છે અને જે હંમેશા સરળ ભાવથી રહે છે તેને આશ્રમોનું શું પ્રયોજન છે ? વિષયી મનુષ્યોથી વનમાં પણ દોષ થઈ જાય છે તથા ઘરમાં રહીને પણ જો પાંચે ઈન્દ્રિયોનો નિગ્રહ કરવામાં આવે તો તે તપસ્યાજ છે. જે હંમેશાં શુભ કર્મમાંજ પ્રવૃત્ત થાય છે તે વીતરાગ પુરુષને માટે ઘરજ તપોવન છે. જે એકાંતમાં રહીને દઢતાથી નિયમોનું પાલન કરે છે, ઈન્દ્રિયોની આસક્તિને દૂર હટાવે છે, અધ્યાત્મતત્ત્વના ચિંતનમાં મન લગાવે છે અને હંમેશાં અહિંસાવ્રતનું પાલન કરે છે, તેનો મોક્ષ નિશ્ચત હોય છે.

છેડાએલો સિંહ, અત્યંત રોષમાં ભરેલો સર્પ તથા કાયમકોપાયમાન રહેતો શત્રુ પણ એવું અનિષ્ટ કરી શકતો નથી, જેવું સંયમરહિત ચિત્ત કરે છે.

ક્ષમા ધૃતિરહિંસા ચ સમતા સત્યમાર્જવમ્
ઈન્દ્રિયાભિજયો ધૈર્યં માર્દવ હ્રીરયાપલમ્ ॥
અકાર્પણ્યમસંરમ્ભઃ સંતોષઃ શ્રદ્ધદાનતા ।
એતાનિ યસ્ય રાજેન્દ્ર સદાન્તઃ પુરુષઃ સ્મૃતઃ ॥
કામો લોભશ્ચ દર્પશ્ચ મન્યુર્નિદ્રા વિકલ્પનમ્ ।
માન ઈર્ષ્યા ચ શોકશ્ચ નૈતદ્દાન્તો નિષેવતે ।
અજિહ્મમશઠં શુદ્ધમેતદ્દાન્તસ્ય લક્ષણમ્ ॥

(મહાભારત ઉદ્યોગ ૬૩/૧૪-૧૬)

હે રાજન ! જે પુરુષનાં ક્ષમા, ધીરજ, અહિંસા, સમતા, સત્ય, સરળતા, ઈન્દ્રિયનિગ્રહ, ધૈર્ય, મૃદુતા, લજ્જા, અચંચલતા, દીનતા, અક્રોધ, સંતોષ અને શ્રદ્ધા, આટલાં ગુણ હોય તેને “દાન્ત” (દમયુક્ત) કહે છે. દમનશીલ પુરુષ કામ, ક્રોધ, દર્પ, લોભ, નિદ્રા, જોરભેર વાતો કરવી, માન, ઈર્ષ્યા અને શોક-આટલાંને તો પોતાની પાસે ફરકવા પણ નથી દેતો. કુટિલતા અને શઠતારહિત થઈને શુદ્ધતાથી રહેવું વગેરે દમનશીલ પુરુષના લક્ષણો છે.

મદારી સાપની વિષવાળી દાઢ કાઠી નાંખીને સાપને દંશ દેવાના સ્વભાવથી રહિત કરે છે, તેમછતાં જો સાપ દંશ દેવા જાય તો તેની વિષવાળી દાઢ કાઠી લીધેલી હોવાથી મદારીને સર્પથી સહેજ પણ ડરવાનું રહેતું નથી. કેમકે વિષવાળી દંશ દેનારી દાઢ કાઠી લીધેલી હોવાથી સર્વ સ્વરૂપે સર્પ રહે છે, પરંતુ સર્પના ગુણથી રહિત થઈ જાય છે, તે પ્રમાણે મન દેખાવે તર્ક વિતર્ક કરવાના ગુણના ઉત્પત્તિ સ્થાનરૂપે રહે છે, પરંતુ તે મનમાંથી અહમ્ બુદ્ધિવાળી કાર્ય કરવાની શક્તિરૂપી દાઢ જ્ઞાનયોગી પુરુષો કાઠી નાંખે છે. તેથી તેમનું મન મરી ગયેલું અગર તદ્દન શિથિલ (નરમયા નિર્મળ) થઈ ગયેલું દેખાય છે. તેવા યોગીને શાંતિ અને પ્રભુનો આધાર એ જ સાધન હોય છે.

જ્યારે મનુષ્યમાં ઈન્દ્રિયોના વિષયમાં કે કર્મમાં આસક્તિ રહેતી નથી, મમત્વ રહેતું નથી ત્યારે તે સર્વ સંકલ્પનો ત્યાગ કરીને, શાશ્વત શાંતિ અર્થે અમૃત (મોક્ષ) પદની પ્રાપ્તિ માટે મૃત્યુ પામેલા મનવાળો મુનિ (યોગી) બને છે. તે આવી અવસ્થાએ પહોંચે ત્યારે જ યોગારૂઢ થયેલો કહેવાય છે અને યોગારૂઢ થવું તેનેજ “દમ” કહેલો છે.

(વધુ આવતાં અંકે)

ગુરુપૂર્ણિમા મહોત્સવ

સંવત ૨૦૭૧ના અષાઠ સુદ-૧૫ને શુક્રવાર તા. ૩૧-૭-૨૦૧૫ના રોજ ગુરુપૂર્ણિમા ઉત્સવ હોવાથી આ મંગલ મહોત્સવ તા. ૩૦-૭-૨૦૧૫ને ગુરુવાર અને તા. ૩૧-૭-૨૦૧૫ને શુક્રવાર એમ બે દિવસ માટે વલ્લભાશ્રમ અનાવલ મુકામે આનંદપૂર્વક ઊજવવામાં આવશે.

જેથી દરેક ધર્મબંધુ ભાઈ-બહેનોએ તા. ૨૯-૭-૨૦૧૫ બુધવાર સાંજ સુધીમાં વલ્લભાશ્રમ અનાવલ મુકામે આવી રહેવું.

અધિક માસ જોગ

સંવત ૨૦૭૧ના હાલ નીચ અષાઠ માસમાં પવિત્ર અધિકમાસ ચાલુ છે જે ૧૬-૭-૨૦૧૫ના રોજ પૂર્ણ થતો હોવાથી આ પવિત્ર માસ દરમિયાનમાં જે ધર્મ બંધુભાઈ બહેનોએ આપણા રેગ્યુલર પ્રયોગોમાં (લક્ષ્યોર્ચાસી, આત્મકલ્યાણ, પાપનિવારણ, દેહરક્ષણ તથા ગુરુમંત્ર ધ્યાન સપ્તાહ અને માસિક ધ્યાન)માં બેસવાની ઈચ્છા હોય તેમણે આ સમય દરમિયાનમાં પ્રયોગના આરંભ કરી પ્રયોગ કરવા ખાસ નોંધ લેવી. (ચૌદસ, અમાસ અને શુક્રવાર સિવાય)

સંકલ્પ બાબતે

આથી મોક્ષમાર્ગ ધર્મ પરિવારના ભાઈ બહેનોને ખાસ જણાવવાનું કે ગત ચૈત્ર સુદ પૂનમ સંવત ૨૦૭૧ પર પૂર્ણાહુતિનું કાર્ય સંજોગોવશાત્ બંધ રહ્યું હતું. જેથી જેઓએ રેગ્યુલર ચાર પ્રયોગો, સાપ્તાહિક-માસિક ધ્યાન, સુવર્ણ વર્ષ નિમિત્તે કરેલા પ્રયોગો પૈકી (૧) (અ) સદ્ગુરુશ્રી વલ્લભરામ પૂણ્યબળ પ્રાપ્તાર્થે ધ્યાન પ્રયોગ તથા (બ) મોક્ષસિદ્ધિ પ્રાપ્તાર્થે સદ્ગુરુશ્રી રમુજીલાલ ધ્યાન પ્રયોગ નિમિત્તેના પ્રયોગો તેમજ શ્રી ઝુંકારેશ્વર મંદિર સદ્ગુરુશ્રી મૂર્તિ પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવ વર્ષ નિમિત્તે કરેલ પ્રયોગ (૧) મહાવિભૂતિ પ્રેરણામૂર્તિ સદ્ગુરુશ્રી વલ્લભરામ ધ્યાન પ્રયોગ (૨) મહાવિભૂતિ પ્રેરણામૂર્તિ સદ્ગુરુશ્રી રમુજીલાલ ધ્યાન પ્રયોગ પૈકીના જે પ્રયોગો કર્યા હોય તે પ્રયોગનો સવા વર્ષ સુધીમાં પૂર્ણાહુતિ લંબાવવા માટેનો સંકલ્પ. વહેલી તકે શુભ દિવસે સારા ચોઘડિયામાં ફરીથી કરી દેવાનો રહેશે. જે બાબતે ખાસ કાળજી રાખવી.

મૃત્યુ પછી મોક્ષ અનેક આત્મા મેળવી શકે છે, પરંતુ સંસારમાં જીવિતાદશામાં મોક્ષાનુભવ કરાવે, મોક્ષાધિકારી બનાવે અને આત્મા તાથા આત્મચેતાનાને પરમચેતાનામાં એકાગ્ર અને વિલીન કરી સરખી કક્ષામાં મૂકે તેમજ તે આત્મા જ્યારે ઈચ્છે ત્યારે દેહ છોડ્યા બાદ આત્મચેતાના મેળવી શકે તેવા બ્રહ્મનાદ વડે જે આત્મબ્રહ્મની અને પરમબ્રહ્મની સમસ્થિતિ કરાવે, તેવું અચુક કાર્ય જે કરાવી શકે તે આત્મચેતાનાના અવાજને, આત્મસમર્પણને, તત્ત્વચેતાને અને એકાગ્રતાને “પરમસમાધિ” કહેવાય છે, જેને યોગીપુરુષો “યોગાવધિ” સ્થિતિ કહે છે.

વર્ષ-૧૧, અંક-૬, સંવત ૨૦૭૧ અ.અષાઢ સુદ-૧૦, શનિવાર ૨૭-૦૬-૨૦૧૫

માલિક, મુદ્રક/પ્રકાશક અને તંત્રી : જયવર્ધન રમુજીલાલ વ્યાસ
વલ્લભવાડી રામબાગ, મણીનગર, અમદાવાદ-૩૮૦૦૦૮.
દ્વારા તા. ૨૭-૦૬-૨૦૧૫ના રોજ પ્રસિધ્ધ કર્યું.
ચેતવણી કાર્યાલય : વલ્લભવાડી, રામબાગ, મણીનગર, અમદાવાદ-૩૮૦૦૦૮.
મુદ્રણ સ્થળ : ભવાની ઓફસેટ, ૩/૨૦, કેલાસ એસ્ટેટ, ઓઢવ, અમદાવાદ-૩૮૨૪૧૫.